

განკარგვადი შემოსავლის სტრუქტურის, დაზოგვისა და ინვესტირების ნორმების დინამიკა საქართველოსა და ევროკავშირში

*მინდორაშვილი მარინე (მაია)
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
თსუ ასოცირებული პროფესორი*

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია განკარგვადი შემოსავლის სტრუქტურის, დანაზოგისა და ინვესტირების მაჩვენებლების დინამიკა საქართველოსა და ევროკავშირის შინამეურნეობებში 2012-2022 წლებში. განკარგვადი შემოსავლისა და მისგან წარმოებული დაზოგვისა და ინვესტირების ნორმების სტატისტიკა ევროპული ეროვნული და რეგიონული ანგარიშთა სისტემის შინამეურნეობების სექტორული ანგარიშების ბაზაზეა შესაძლებელი. საქართველოში ეს მაჩვენებლები არ იანგარიშება, თუმცა ქვეყნის მთლიანი განკარგვადი შემოსავლის დინამიკისა და სტრუქტურის შედარებით ანალიზი საყურადღებო დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა. ფინანსურ და ეკონომიკურ კრიზისთან ერთად, კოვიდ პანდემიამ მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა შინამეურნეობების შემოსავლების სტრუქტურაზე, დაზოგვისა და ინვესტირების ნორმებზე. თუ ევროკავშირისთვის ეს ტენდენციები დიდი სიახლით არ გამოირჩევა, საქართველოსთვის ყურადსაღები გამოცდილებაა. სტატიაში ასევე ხაზგასმულია განკარგვადი შემოსავლის (მთლიანი, წმინდა, ნატურალური სოციალური ტრანსფერებით კორექტირებული) ანალიტიკური შესაძლებლობები შინამეურნეობების სექტორის დასახასიათებლად.

საკვანძო სიტყვები: შინამეურნეობა, განკარგვადი შემოსავალი, დაზოგვის ნორმა, ინვესტირების ნორმა.

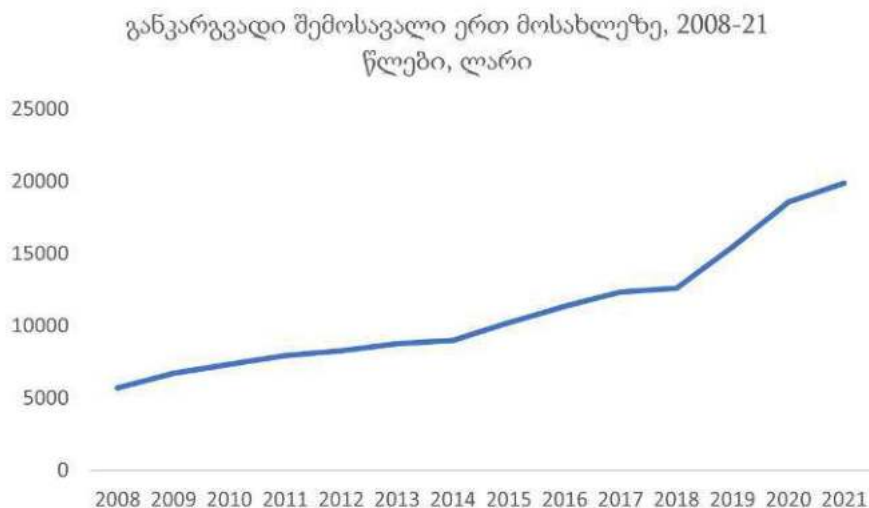
შესავალი

მთლიანი განკარგვადი შემოსავალი წარმოადგენს ყველა მიმდინარე ტრანსაქციის შედეგს მოხმარებამდე. გამორიცხავს რა კაპიტალურ ტრანსფერებს, ჰოლდინგურ მოგებას/ზარალს და ბუნებრივი კატაკლიზმების ზემოქმედებას, ის იმ წმინდა რესურსების ჯამია, რომელიც დაგროვდა მოცემული პერიოდის განმავლობაში მოხმარების ან/და დაზოგვისთვის. ნატურალური სოციალური ტრანსფერების ჩათვლით, აგრეგირებული განკარგვადი შემოსავალი მოიცავს შრომის ანაზღაურებას, მთლიან საოპერაციო მოგებასა და შერეულ შემოსავალს, წმინდა შემოსავალს საკუთრებიდან, სოციალურ დახმარებას და სხვა ტრანსფერებს გადახდილი გადასახადებისა და საპენსიო შენატანების გამოკლებით. მაშასადამე, ეს რესურსების ის ჯამური მოცულობაა, რომელიც შინამეურნეობას რჩება დასახარჯად ან დაზოგვისთვის მას შემდეგ, რაც გადაიხდის საშემოსავლო გადასახადს და საპენსიო შენატანებს. შინამეურნეობების მთლიანი დაზოგვისა და ინვესტირების ნორმა (დონე) წარმოადგენს შესაბამისად მთლიანი დაზოგვისა და მთლიანი კაპიტალის ფორმირების (ინვესტიცია) ფარდობას მთლიან განკარგვად შემოსავალთან, რომელიც

კორექტირებულია საპენსიო ფონდების რეზერვებში შინამეურნეობების წმინდა კაპიტალის ცვლილებით ქვეყნებს შორის არსებული განსხვავებების მოსწორების მიზნით.

ძირითადი ნაწილი. საქართველოში განკარგვადი შემოსავალი ერთ მოსახლეზე განუხრელად იზრდება. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა 2010-23 წლებში საბაზისო წელთან შედარებით 1-2%-ით მცირდებოდა, განმსაზღვრელი როლი ამ მაჩვენებლის ზრდაში მაინც თვით განკარგვადმა შემოსავალმა ითამაშა, ის პერიოდის ბოლოსთვის 3.5-ჯერ გაიზარდა:

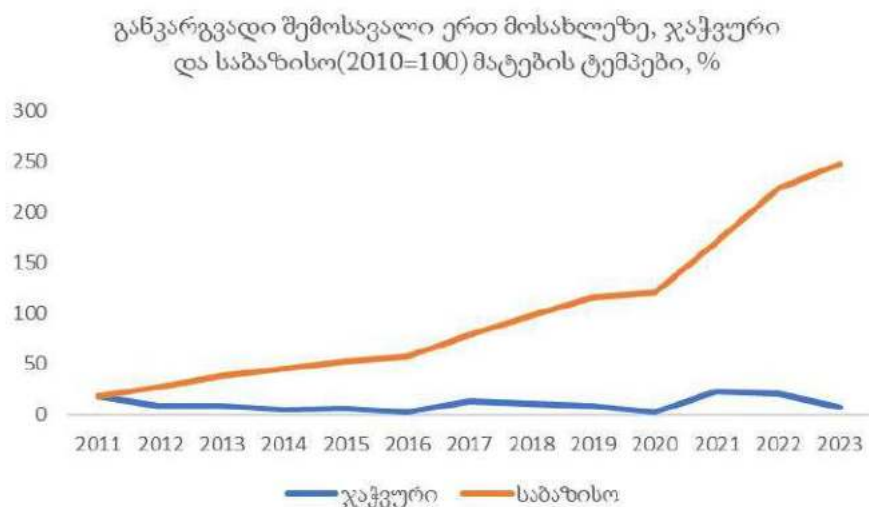
დიაგრამა 1

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>

შედეგად, განკარგვადი შემოსავალი ერთ მოსახლეზე ზუსტად იმეორებს თვით განკარგვადი შემოსავლის ზრდის საბაზისო და ჯაჭვურ ტრენდს – კერძოდ, ჯაჭვური ზრდის ტემპი მერყევი და არამდგრადია (18, 9, 8, 5, 6, 3, 13, 11, 9, 2, 22, 20, 7), ხოლო საბაზისო – ნახტომებით იზრდება (18, 28, 39, 45, 53, 57, 78, 98, 116, 120, 170, 25, 248):

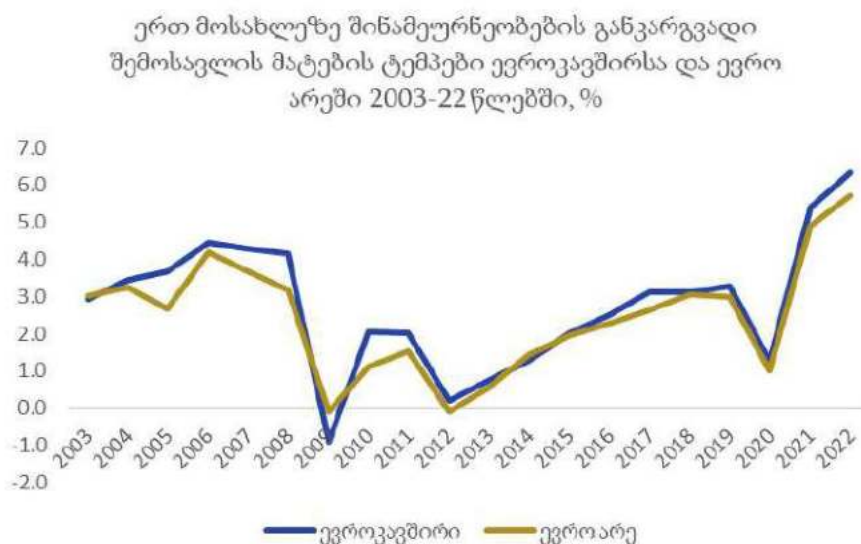
დიაგრამა 2

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/316/mosakhleoba-da-demografia>

აღნიშნულ მონაცემებს ევროსტატი 2003 წლიდან აქვეყნებს, თუმცა ნომინალურ დონეზეც ვერ ვაკვირდებით ასეთ ტემპებს როგორც ევროკავშირში მთლიანად, ისე ევრო არეში:

დიაგრამა 3

წყარო: <https://ec.europa.eu/eurostat>

გრაფიკზე ნათლად ჩანს, რომ ამ პერიოდში მატების ტრენდი ზრდადი იყო 2008 წლის კრიზისამდე, რაც კლებადი და მერყევი დინამიკით შეიცვალა საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში და მხოლოდ 2021-22 წლებში დაფიქსირდა მნიშვნელოვანი მატება 5-6%-ის ფარგლებში. აღსანიშნავია, რომ პანდემიის წლებში (2019-21) მხოლოდ 2020 წელი გამოირჩეოდა კლებით (3.3; 1.3; 5.4%), რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ფინანსურმა კრიზისმა გაცილებით დიდი ზეგავლენა მოახდინა მასზე.

თუ შევადარებთ შინამეურნეობების განკარგავადი შემოსავლის სტრუქტურას ევროკავშირსა და საქართველოში, ასეთ სურათს მივიღებთ:

ცხრილი 1

შინამეურნეობების განკარგავადი შემოსავლის სტრუქტურა ევროკავშირში, %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
შრომის ანაზღაურება	34.5	34.5	34.7	35.1	35.3	35.8	36.4	36.9	35.8	36.2	36.6
მთლიანი საოპერაციო მოგება და შერეული შემოსავალი	20.5	20.6	20.5	20.4	20.2	20.3	20.2	19.9	19.3	19.3	19.4
წმინდა შემოსავალი საკუთრებიდან	9.5	9.2	9.2	9.1	9.0	8.9	8.9	8.5	7.4	7.8	8.3
სოციალური დახმარებები	24.9	25.3	25.3	25.3	25.1	24.9	24.8	24.9	26.8	25.8	24.8
სოციალური ტრანსფერები ნატურით	17.4	17.5	17.7	17.7	17.8	17.7	17.7	17.7	18.3	18.7	18.4
გადასახადები	-14.1	-14.4	-14.7	-14.7	-14.6	-14.8	-14.9	-14.9	-14.4	-14.5	-14.6
სხვა	7.3	7.3	7.3	7.2	7.2	7.1	7.0	6.9	6.8	6.8	7.0

წყარო: Eurostat (nasa_10_ki)

შინამეურნეობების განკარგვადი შემოსავლის სტრუქტურის დათვლა საქართველოში იმ სახით, როგორც ეს ევროკავშირშია, ჯერ-ჯერობით არ არის შესაძლებელი, თუმცა არსებული მონაცემები პარალელურად გავლების საშუალებას მაინც იძლევა. მაგალითად, 2022-23 წლებში ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, მთლიანი განკარგვადი შემოსავლის სტრუქტურას ასეთი სახე აქვს:

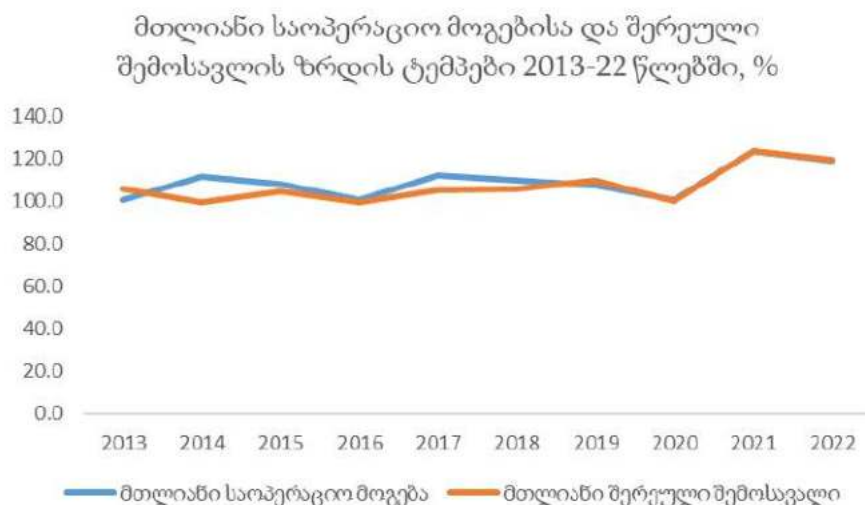
ცხრილი 2

	2022	2023*
შრომის ანაზღაურება	30	32.3
წმინდა გადასახადები წარმოებასა და იმპორტზე	13.2	13.4
მთლიანი საოპერაციო მოგება და შერეული შემოსავალი	51.9	49.6
(-) პირველადი შემოსავლების მიღება – გადახდა	-6.6	-6.3
მიმდინარე ტრანსფერების მიღება – გადახდა	11.5	10

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>

ფაქტობრივად, ევროკავშირსა და საქართველოში განკარგვადი შემოსავლის სტრუქტურაში მხოლოდ შრომის ანაზღაურების ნაწილშია შედარებით მცირე განსხვავება, რაც შეეხება მთლიან საოპერაციო მოგებასა და შერეულ შემოსავლებს, განსხვავება ძალზე თვალშისაცემია. ევროკავშირის განკარგვადი შემოსავლის თითქმის მეოთხედი მთლიანი საოპერაციო მოგებისა და შერეული შემოსავლის წილზე მოდის, ხოლო საქართველოში ის მის ნახევარს შეადგენს, ანუ ორჯერ მეტია. ევროკავშირში 2012-22 წლებში შრომის ანაზღაურებისა და მთლიანი საოპერაციო მოგებისა და შერეული შემოსავლის ხვედრითი წილები სტაბილური იყო. ასევე სტაბილურობას ინარჩუნებდა სხვა დანარჩენი მაჩვენებლებიც პანდემიის მიუხედავად. საქართველოში კი, 2019 წელს უფრო მეტად, 52.1%-მდე გაიზარდა მთლიანი საოპერაციო მოგებისა და შერეული შემოსავლის ხვედრითი წილები, 4.4-მდე შემცირდა მიღებული და გაცემული შემოსავლების სალდო, ხოლო 7.6-მდე მიმდინარე ტრანსფერების სალდო (ბოლო ორი მაჩვენებელი საკუთრებიდან მიღებული შემოსავლებისა და სოციალური დახმარებების ეკვივალენტურია). მთლიანი საოპერაციო მოგებისა და შერეული შემოსავლის მაღალი ხვედრითი წილები დინამიკაში ასეთ სურათს იძლევა:

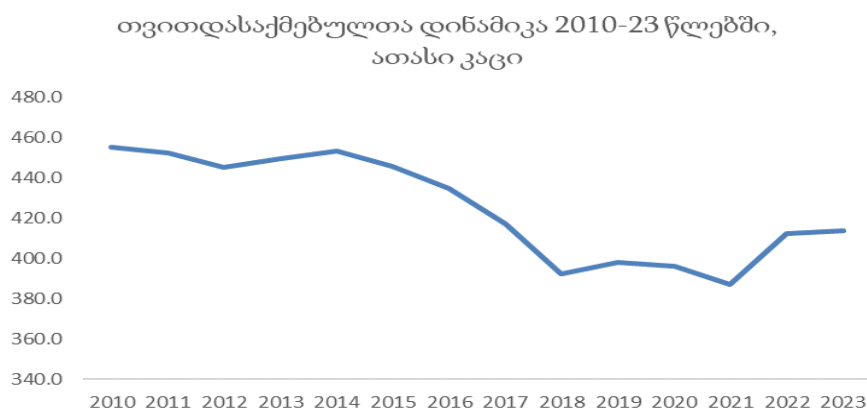
დიაგრამა 4

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>

როგორც ჩანს, პანდემიამდე საოპერაციო მოგება უფრო სწრაფი ტემპებით იზრდებოდა, ხოლო პანდემიის პერიოდში ორივე მაჩვენებლის დინამიკა ერთმანეთს დაემთხვა. შერეულ შემოსავალს იღებენ თვითდასაქმებულები, ამიტომ საინტერესოა დასაქმებულთა აღნიშნული კატეგორიის რიცხოვნობის განხილვაც ამ კონტექსტში. როგორც ცნობილია, 2019 წლიდან ახალი მეთოდოლოგია დაინერგა თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობის დასადგენად და მოხდა 2010-19 წლების მონაცემების გადაანგარიშება. კერძოდ, თვითდასაქმებულთა კატეგორიაში ახლა მოიაზრება მხოლოდ ბაზარზე ორიენტირებული მოსახლეობა:

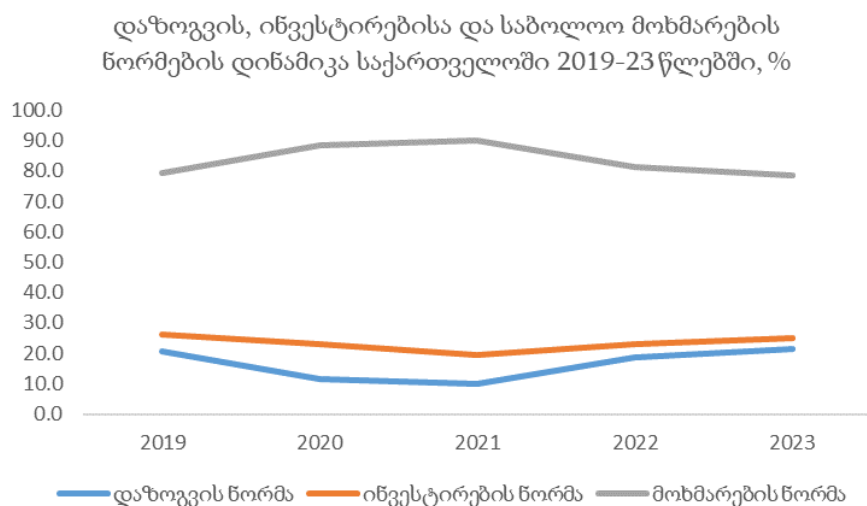
დიაგრამა 5

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

ფაქტობრივად, თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობის ინტენსიური კლება პანდემიის პერიოდში შეჩერდა, შეიძლება ითქვას, მცირედ გაიზარდა კიდევაც, ხოლო 2021 წელს ისევ დაიკლო და ბოლო წლებში ნახტომისებურ ზრდას განაგრძობს. თუ ეს ტენდენცია გაგრძელდება, სავარაუდოდ მთლიანი შერეული შემოსავალი ზრდას გააგრძელებს, რაც შემოსავლების ჯამურ მაჩვენებელს კიდევ უფრო გაზრდის:

დიაგრამა 6

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/24/mtliani-erovnuli-shemosavali-mesh>

როგორც ცნობილია, ეკონომიკური განუზავრელობის პირობებში დაზოგვის ნორმა მოსალოდნელია გაიზარდოს. შინამეურნეობები სამუშაოს დაკარგვის რისკის გამო გადაავადებენ

არაარსებით ან მეორეხარისხოვან (ახალი ავტომობილი, დასვენება) ხარჯებს ეკონომიკური სიტუაციის დასტაბილურებამდე. ევროკავშირში შინამეურნეობების დაზოგვის ნორმა 2012-22 წლებში შედარებით სტაბილური იყო 11.6-11.8%-ის ფარგლებში, შემდეგ გაიზარდა 2019-ში 12.3%-მდე, რასაც მოჰყვა ნახტომისებური მატება 18.5%(2020) და 16.4%(2021) პანდემიით გამოწვეული კრიზისის გამო. აღნიშნული მატება მოხმარების (სასტუმროებით სარგებლობის, გართობისა და მოგზაურობის) არხების გადაკეტვამ განაპირობა. 2022 წელს ევროკავშირის დაზოგვის ნორმა თავის ჩვეულ კალაპოტს დაუბრუნდა 12.7%-მდე.

შინამეურნეობების ინვესტირება ძირითადად წარმოადგენს შინამეურნეობების მიერ საცხოვრებელი ბინების შესყიდვებსა და რემონტს. ხანგრძლივი მოხმარების საგნების, როგორცაა მაგალითად, მსუბუქი ავტომობილი, შესყიდვები, საბოლოო მოხმარებაში შედის. 2012-15 წლებში გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის ნიშნები ჯერ კიდევ შესამჩნევია იყო, რადგან ინვესტირების ნორმა კლებას განაგრძობდა 8.8%-იდან 8.1%-მდე. 2016-19 წლებში ტენდენცია შებრუნდა და ინვესტირების ნორმამ 8.6%-ს მიაღწია. ეს აღმავალი განვითარება 2020 წელს შეწყდა (8.5%), ხოლო ნახტომისებურად გაგრძელდა 2021 (9.6%) და 2022 წლებში (10.0%). ორივე შემთხვევაში, ეს მატება ყველა წინა წელს აღემატებოდა.

რაც შეეხება საქართველოს ტენდენციებს: დაზოგვის ნორმა პანდემიის დროს შემცირდა 20.6%-იდან (2019) 9.8%-მდე(2022), რასაც მოჰყვა უპრეცედენტო მატება 21.4%-მდე 2023 წელს; ბუნებრივია, დაზოგვის ნორმის კლებამ გამოიწვია საბოლოო მოხმარების პიკი 90.2%-მდე(2022), ხოლო შემდეგ ვარდნა 78.6%-მდე(2023); ინვესტირების ნორმამ დაიწია 3-5%-ის ფარგლებში და მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში იზრდება, მას ჯერ კიდევ არ მიუღწევია პანდემიამდელი დონისთვის 26.3(2019).

დასკვნები. საქართველოში განკარგავადი შემოსავალი ერთ მოსახლეზე განუხრელად იზრდება, ეს ძირითადად განპირობებულია თვით განკარგავადი შემოსავლის მნიშვნელოვანი საბაზისო და ჯაჭური მატებით, რაც არ არის დამახასიათებელი ევროკავშირისთვის, სადაც მატება 3-7%-ის ფარგლებშია;

ევროკავშირისგან განსხვავებით, საქართველოში დაზოგვის ნორმა პანდემიის დროს შემცირდა, შესაბამისად გაიზარდა საბოლოო მოხმარება, ხოლო ინვესტირების ნორმამ დაიწია და მას ჯერ კიდევ არ მიუღწევია პანდემიამდელი დონისთვის (26%). ევროკავშირის ბევრ წევრ ქვეყანაში გლობალურმა ფინანსურმა და ეკონომიკურმა კრიზისმა და/ან შემდგომმა სახელმწიფო ვალის კრიზისმა ძლიერი გავლენა მოახდინა შინამეურნეობების ინვესტირების მაჩვენებელზე, თუმცა ამ ფაქტორების ზეგავლენა პანდემიამდე დასრულდა და პანდემიის პერიოდში ტენდენცია ზრდადი იყო (8-10%-ის ფარგლებში).

ლიტერატურა

1. Marine Mindorashvili, Lia Dzebisauri. The Role of Sector Accounts in the Progressive Alignment of Georgia with the European Statistical System. ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის 100 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი VII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, შრომების კრებული. თსუ, 2022 წლის 4-5 ნოემბერი, გვ. 309-314.
2. URI: <http://dspace.tsu.ge/xmlui/handle/123456789/2159>
3. Marine MINDORASHVILI, Simon GELASHVILI, Nino ABESADZE. STATISTICS OF COVID-19 IMPACT ON STUDENTS HOUSEHOLD INCOMES. Journal TRANSFORMACJE/TRANSFORMATIONS 3 (110) 2021, pp. 122-133, e-ISSN 2719-7158

4. http://www.e-transformations.com/index.html?fbclid=IwAR1tFgth9ZG8ePWXYsZj__jm1VnX9xSPCVgm-OFTYhWzW_xJUZITqQWRv6hc
5. მარინე მინდორაშვილი (ავტორთა კოლექტივთან ერთად). COVID-19 პანდემიის გავლენა საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების სტანდარტზე. მონოგრაფია. თბილისი, თსუ, 2021, ISBN 978-99941-491-60-3, 131 გვ.
6. მარინე მინდორაშვილი. შემოსავლების კომპონენტების სტატისტიკა საქართველოში. სტატისტიკის თეორია და პრაქტიკა საქართველოში. საიუბილეო სამეცნიერო გამოცემა. ეძღვნება საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 100 წლის იუბილეს, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2019, გვ. 173-184.
7. მარინე მინდორაშვილი. შინამეურნეობის სტატისტიკის მიკრო და მაკრო ასპექტები. III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში. კონფერენცია ეძღვნება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 100 წლის იუბილეს. შრომების კრებული, თსუ, 26-27 ოქტომბერი, 2018, გვ. 263-267. https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/konference.pdf
8. მარინე მინდორაშვილი. შინამეურნეობების სექტორის საკვანძო მაჩვენებლების როლი მაკროეკონომიკურ ანალიზში. სამეცნიერო გამოცემა „სტატისტიკის სწავლება და სტატისტიკური კვლევები საქართველოში“, თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, გვ. 122-130, 2018, ISBN 978-9941-26-270-8
https://www.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/statistika_61265.pdf

DYNAMICS OF THE STRUCTURE OF DISPOSABLE INCOME, SAVINGS AND INVESTMENT RATES IN GEORGIA AND THE EUROPEAN UNION

Mindorashvili Marine (Maia)
Academic Doctor of Economics,
Associate Professor of TSU

Resume

The article examines the dynamics of the structure of disposable income, savings and investment rates in Georgia and the EU households in 2012-2022. Statistical data on disposable income and the savings and investment rates derived from them are available based on sectoral household accounts of the European national and regional system of accounts. These indicators are not calculated in Georgia, but a comparative analysis of the country's total disposable income dynamics and structure allows us to draw noteworthy conclusions. Along with the financial and economic crisis, the Covid pandemic has significantly impacted the structure of household income, savings and investment rates. While these trends are not new for the European Union, they are a remarkable experience for Georgia. The article also highlights the analytical possibilities of disposable income (gross, net, adjusted for social transfers in kind) for characterising the household sector.

Keywords: *household, disposable income, savings rate, investment rate.*